

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Quo dies primus et secundus continentur

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1866

§. III. Templum S. Justinæ conditum ab Opilione: quo is tempore floruerit.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73889](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73889)

A delæ combustæ fuerunt. Multitudo autem hæc signa videntes, laudaverunt Deum dicentes: Quia Deus visitavit plebem suam. Etiam non pauci, variis oppressi infirmitatibus, pristina restituti sanitati, congratulantes ad propria redierunt.

hinc rei gestæ dies festus, 58 In tantum hoc miraculum, Deo annuente, placuit omni populo, et tanta devotio in eis crevit, ut hæc dies pro solemnibus festo haberetur usque in hodiernum diem. Invalescente autem hujusmodi fama, audientes vicini villarum et castrorum, necnon et civitatum adjacentium devote ducti, catervatim concurrerant, et excubias noctis quamplurimi diligenter observabant, et quam pluries eos, multitudine auctos, vix ecclesia poterat*. Venerabilis autem mulier, his peractis, non post multum temporis fiducialiter agens in nomine Domini, quievit in pace, et a viris Catholicis devote humana fuit, præstante Domino nostro Jesu Christo, cui est laus, honor et gloria cum Patre et Spiritu Sancto in secula seculorum. Amen. *His addit Cavacius citatus num. 51.* Hujus revelationis annua solemnitas agitur die II ante festum Ascensionis,

* *supple: capere*

B quam sua ætate appellatam, festam diem stultæ mulieris, scribit Ungarellus. Nunc sola monachorum pietate agitur, ceterum apud cives pene ignota. Prodit idem auctor, ab episcopo Patavino sacrum puteum (cujus signum erat circulus, de quo supra) ne pedibus accedentium protereretur, obductum fuisse zophoro marmoreo egregii operis, et adjectam inscriptionem: « Hic requiescunt ossa innumerabilium sanctorum Martyrum. » Zophorus exstat, inscriptio deperit.

et locus a fidelibus in veneratione haberi cepit.

59 Monachi postea locum clathris ferreis circumdant; puteum tamen fodere vel aperire, neque ea ætas, neque posterior ausa est. Sed Majores nostri lustrantes proxima loca antiquissimum inibi cæmeterium reperiunt, in quo sepulcra, cuniculorum instar, visuntur, et in his ossa martyrum, ex quibus multa super os putei congegissimus in solatium, et ad excitandam pietatem orantibus. Descensus eo satis profundus est, et locus perpetuo madens. Olet tamen multam sanctitatem, ut nullus eo descendens erga Sanctos Dei devotior non ascendat.

C Ex his ante aliquot annos Serenissimus Bavarie dux Maximilianus, dum Roma in patriam rediret, reliquias postulavit, accepitque. De beata (*rectene Beatam vocet, ipse viderit*) Jacoba nihil hactenus comperi, præter pauca apud Scardeonium, qui eam Patavii sancto fine discessisse atque in templo nostro tumulum accepisse scribit. *Atque ita quidem se habet horum Martyrum inventionis historia, etsi singulorum, quibus ornatur, adjunctorum vadem ne præbere non velim; sed quoniam, separatimne, an simul cum S. Justina, aut qua ætate martyrium subierint, non liquet, illos S. Justinæ socios dare, neque hoc loci, neque in Commentarii hujus titulo ausi fuimus. Ad S. Justinam, unde digressio facta, redeamus.*

§ III. Templum S. Justinæ conditum ab Opilione: quo is tempore floruerit.

AUCTORE
J. B.

Comment. hujus § 1 num. 14 mentio facta est Templi S. Justinæ nomini in Campo olim Martio juxta Patavium excitati: id si a S. Prodocimo, ut hujus quidem biographus scribit, consecratum est, sanctæ Virginis cultum mox ab illius martyrio vel certe ab illo non admodum diu initium cepisse, necesse est: at ne de sæculo quidem, quo sanguinem Christo S. Justina litavit, ex dictis constat; ac proin de tempore, quo templum illud conditum fuit, multo minus. Scriptor Vitæ S. Prodocimi, qui S. Justinam Maximiani imperatoris jussu trucidatam censuit, templum, de quo loquimur, sub Constantino Magno, reddita Ecclesiæ, pace, exstructum ait, idque ad opinionem suam sat congruenter; quod vero præterea ait, consecratum fuisse a S. Prodocimo, qui anno Claudii imperatoris quarto, seu æræ Christianæ vulgaris anno secundum Labbeum quadragesimo quarto Patavium venerit (nisi id recentioris additamentum sit) per se liquet, verum esse non posse. In hujus itaque sententia vel templi S. Justinæ consecratio, sanctæ Virginis educatio, ac parentum illius ad fidem conversio S. Prodocimo erit abroganda; vel hujus Patavium adventus ad sæculum saltem tertium differendus. Ex his, qui S. Justinam sub Nerone, vel sæculo Christi primo aut secundo passam credunt, alii templum eidem excitatum fuisse iisdem sæculis volunt; alii vero contra, quod et ii faciunt, qui sub Maximiano occisam volunt, longe serius id contigisse contendunt.

Templi
S. Justinæ,

E

41 Quid senserint ea de re sæculo XVI monachi S. Justinæ, monumentum prodit, in parietibus summi templi S. Justinæ, ut scribit Sertorius Ursatus de Monumentis Patavinis lib. 1, sect. 1, pag. 14, ad aræ Majoris dexteram ipsi in hanc formam erectum: Memoriae clarissimi viri Opilionis Piccauri, nobilissimi Patavini, Patris patriæ, patritiique Romani, qui cum, imperatore Hadriano, circa annum Christi cxxxvii divino afflatu vetus, quod erat Concordiæ, templum Divæ Justinæ Martyri consecrasset, amplissimo hoc a fundamentis addito ac plurimis opibus ditato monasterio, in augustissima cella Divæ Mariæ Virgini dicata prope beatum Prodocimum voluit sepeliri, monaci congregationis Cassinensis memores posuere MDLXI. Verum non unum hic peccatum admittitur: præterquam enim, quod Opilio, nec familia Piccaurus, nec patria Patavinus verosimilius fuerit, nec Adriano imperante vixerit, nec denique monasterium S. Justinæ templo, quod infra fusius discutietur, primitus fuerit additum annus conditi S. Justinæ templi in monumento assertus ea tantum nititur opinione, seu traditione, ex qua S. Justina sæculo Christi primo vel secundo martyrium passa creditur; sed, ut diximus supra, prorsus incerta, nec satis constanti, ut tum e biographis S. Prodocimi et S. Justinæ, tum ex tabula lapidea efficitur, quam in templo S. Justinæ sua memoria existisse, Scardeonius scribit lib. II, classe 6, verbis num. 29 transcriptis, signatum: Cum enim secundum illos S. Justina sæculo tertio ad finem vergente, aut sequenti initio, seu sub imperatore Maximiano fuerit affecta

cujus epocha ipsi S. Justinæ monachis haud explorata fuit.

F

AUCTORE
J. B.

conditor Opilio
quidam fertur fuisse

ex inscriptione
non satis antiqua.

offecta martyrio; Hadrianus vero saeculo Christi secundo floruerit, fieri haud potuit secundum eodem, ut illi Opilio templum sub Hadriano dicendum curavit.

42 Priusquam vero aliorum de tempore conditi S. Justinæ templi sententias referam, monumentum lapideum e veteris S. Justinæ templi ruderibus erutum, quo fere recentiorum sententia nititur, in medium proferam ex Cavacio lib. 1 de Canobio S. Justinæ Patavino ad annum 421, ubi illud exhibet, ac describit his verbis: Sed a diptychis episcoporum nos revocat pietas Opilionis, viri consularis, qui ea tempestate Divæ Justinæ templum excitavit. Hujus apud nos memoria est ex lapide, antiquis notis sculpto, quem e ruderibus veteris templi effossum asservamus. Sic habet: a ✠ Opilio. v. c. et » inl. pp. adque. patritius. hanc. basilicam. » vel. oratorium. in. honore. sanctæ Justinæ. » martyris. a. fundamentis. coeptam. Deo. Ju- » vante. perfecit. ✠ » Triangularis est lapis, et in ostio marmoreo super epistilio tympanum exhibebat. Ipsa autem inscriptio medio circulo, qui lauream demonstrat, continetur. Extra circum utrinque crux est, a cuius cornu minores cruces et Græci characteres pendent A et Q. Ea, veluti pietatem, rude quoque saeculum indicant, quo litterarum cultus et architecturæ rationes desiderant. Refertur eadem inscriptio a Scardeonio, sed quibusdam male mutatis. Lapidis vero inscriptionisque imaginem, Cavacianæ descriptioni omnino similem, exhibet Ursatus supra laudatus pag. 12. Scardeonius lib. III classe 15 pro particula et habet pe; pro adque habet atque. Vocem vero patritius scripsit patricius. Congruunt verba cetera.

43 Dubium quidem non est, quin lapis ille, templi S. Justinæ fabricæ, ut conditoris aut instauratoris memoriam posteris conservaret, jam olim alicubi fuerit commissus; verum quo tempore? Cum rude saeculum indicet illius structura, fatente Cavacio, et, teste Ursato, ab antiqua elegantia Romana deflectat, vel hinc satis appareat, inscriptionem illi incisam ad saeculum Christi primum aut secundum aut Hadriani imperatoris ætatem referri non posse. Addit Ursatus, eadem ætate nondum adeo Latini sermonis puritatem defecisse, ut adque illustris pro atque illustris scriberetur. Præter illustris seu illustris viri titulum, etiam viri clarissimi vel consularis (utrumque enim per litteras V. C. designare inscriptionis auctor potuit) et patricii titulo insignitur: hi autem Constantini Magni temporibus primum adhiberi cepti sunt, ut Ursatus in Historia Patavina pag. 158 ait: id verum est, Constantinum Magnum novum quoddam patriciorum genus excogitasse, si Zosimo credimus, lib. II ita scribenti: Optato quoque cum hoc interlici jussu, qui patricii dignitatem adeptus a Constantino fuerat. Eam honoris titulum Constantinus primus excogitaverat, lataque lege sanxerat, ut qui hunc consecuti fuissent, supra ipsos præfectos prætoriorum sessarent. A Constantino itaque vox patricius nomen novæ dignitatis et præfecturæ fuit; sed usurpatum jam diu ante, imo vel a Romuli tempore; ut apud Pitiscum in Lexico antiquitatum legere est. Series rerum ab Augusto gestarum apud Gruterum pag. 250, sic habet: Patriciorum numerum auxi: Inscriptio 1 pag. 405 Cn. Domitio, qui Vespasiani et Titi tempore fuit, ut alias apud eundem Gruterum

subinde occurrentes taceam, adlecto inter patricios dedicata est. Similiter et V. C. seu viri clarissimi titulus ante Constantinum adhibitus fuit: ita Cælius Urbanus anni 254 consul vir clarissimus dicitur in inscriptione, quam patri posuit: ita hæc habet apud Relandum in Fastis consularibus pag. 172: C. Cælio Saturnino V. C. præfecto prætorio C. Cælius Urbanus V. C. consularis patri posuit. Validius itaque Adriani temporibus positam Opilioni inscriptionem negat Ursatus ob adscriptum illi illustri titulum, cujus, etsi non adeo sit explorata origo, serius tamen natum contentur auctores. Vide Pancirolium in Notitia imperii Orientalis cap. 2, Balengerum de imperio Romano lib. II cap. 21, Pitiscum ad illam vocem.

44 Petrus Equilinus lib. X cap. 55, S. Justinæ templum excitatum fuisse, scripsit, ad Opilio patricio et a S. Prodocimo consecratum; unde fit, ut ex ejus sententia saeculo Christi primo vel secundo jam inde illud exstiterit: verba illius sunt: Ad susonem autem beati episcopi (Prodocimi) patricius quidam, nomine Opilius, Christianus, ecclesiam in honorem sanctæ Justinæ virginis supra corpus illius erexit, et juxta eam oratorium beatæ Virginis composuit: quam ecclesiam simul cum oratorio Prodocimus episcopus consecravit. At Constantini Magni tempore excitata fuisse videtur ex mente auctoris Vitæ S. Prodocimi, in qua sic ille scribit: Proximo vero tempore, impiissimo Maximiano imperatore mortuo, in hac civitate Patavio quidam patricius nomine Opilius, vir Christianissimus, divina admonitione admonitus, construxit ecclesiam in honore S. Justinæ, et prope eam lapidibus pretiosis fecit oratorium in honorem sanctæ Mariæ: quam ecclesiam simul cum oratorio S. Prodocimus consecravit: quamquam cum his verbis componi nequeat, quod ad calcem Vitæ S. Prodocimi legitur, videlicet obiisse sanctum episcopum sub Antonino Pio, ut supra observatum est. Verum tempus, quo passa est S. Justinæ, ex ante dictis incertum est: assertiones vero istæ nullo legitimo antiquitatis suffragio nituntur, neque earum auctores ii sunt, ut iis fides habeatur. Opilius quidam Antonini Pii ætate vixisse videtur secundum inscriptionem quamdam Solodurensis, a Grutero pag. 87 num. 4 relata et his verbis conceptam: Deæ Eponæ M. Opilius Restio miles leg. XII Antonianæ P. P. F. immunitis cos. cura. Salens. vico Salodor. DD. XXII Kal. Septembr. D. N. Antonio aug. II et Sacerdote II cos. V. S. L. M. Sed prima illius verba hominem hunc ethnicum fuisse demonstrant; nec tituli S. Justinæ templi conditori congruunt.

45 Variæ recentiores, sed minore successu, quam conatu, se torquent, ut, quis hic Opilio seu Opilius, qui S. Justinæ templi conditor audit, fuerit, quare vixerit ætate, dicant. Opilionis viri clarissimi et anno 455 in Occidente Consul, Vincemali in Oriente consul collegæ, nomen in Fastis consularibus, in Actis concilii Andegavensis apud Labbe tom. IV conciliorum col. 1020 et in litteris Leonis Magni apud Quesnellum tom. I a pag. 608 usque ad 659 celebratissimum est; hunc Cavacius non modo ecclesiæ S. Justinæ conditorem, sed et Actii, celeberrimi sub Valentiniano belli ducis, qui Attilam, Hunnorum regem, in campis Catalaunicis fudit, et Valentiniani seu jussu seu manu occisus est, filium facit: Actii quidem filium ex Cassiodoro lib. I, variarum

incerta tradunt Petrus Equilinus et scriptor Vitæ S. Prodocimi de Opilionis ætate.

E

F

quem Cavacius, correcte Cassiodori textu, anni 455 consullem facit

A *variarum Epistolarum Ep. 4, ubi de Cassiodori ipsius, non avo, ut Cavacius ait, sed patre ita scribit Theodoricus: Pater hujus candidati (Cassiodori) sub Valentiniano principe gessit tribuni et notarii laudabiliter dignitatem... sed, ut se pares animi solent eligere*, patricio Aetio pro juvanda republica magna fuit charitate sociatus, quem tunc rerum dominus (Valentinianus) propter sapientiam sui et gloriosos in republica labores in omni consilii parte sequebatur. Ad Attilam igitur armorum potentem cum supradicti filio Carpilione legationis est officio non irritate destinatus. Hæc Cassiodori, seu, si mavis, Theodorici verba sunt, a Gareto editi: sed pro Carpilione legendum esse Opilione, Cavacius censet, ea solum de causa, quod Carpilionis apud scriptores nulla sit mentio, nulla autem Opilionis.*

* alias diligere

ex dicta inscriptione et charta monasterii S. Justinæ:

46 At Opilione, anni 455 consulem, S. Justinæ templum condidisse, perhibet, quod omnia, quæ de Opilione monumentum num. 42 allatum habet, Opilioni anno 455 consuli apprime congruant. Opilione, inquit, spectatum virum et multis magistratibus antea perfunctum, docent tituli, qui eidem in superiori lapide inscribuntur. Viri clarissimi titulus his, qui consulatum adepti sunt, frequens legitur apud chronologos. Eundem Opilioni tribuit S. Leo Magnus in Epistolis, quas dedit sub ipsius consulatu. Notantur etiam Acta concilii Andegavensis consulatu Opilionis. V. C. Illustrem eundem habeo ex duobus Rescriptis augustorum (Theodosii Nov. 55 et Valentiniani Nov. 14) quibus illustrem ipsius dignitatem appellant, dum esset magister officiorum. Licet autem quærenti, quo tempore prætorii præfecturam (nam et hanc dignitatem lapis exprimit) gesserit, nihil obvenerit, quod animum expleat, tamen dum consulem lego, præfecturam etiam prætorii, atque digniora, si qua deferebantur, officia eidem argumentor. Patritia dignitas, quam Zeno augustus prælatam voluit ceteris dignitatibus, his accedebat, qui consulatu functi essent vel prætoriam, Illiricam, seu Urbanam præfecturam administrassent. Itaque dum lapis Opilionem patritium demonstrat, eundem præfectum prætorio credas. Et vero, ut pluribus verbis Cavacius explicat, amplissima Opilioni munera ob paternam in Romanum imperium merita debebantur. His denique accedunt veteres archivi S. Justinæ monasterii tabulæ, anno 15 Valentiniani datæ, quibus Opilio SS. Justinæ et Prosdocii ecclesiæ aliquot, in Bononiensi maxime territorio sita, latifundia legat.

at in Cassiodorum

47 Speciem quidem verisimilitudinis habet Cavaciana opinio, sed certi nihil, cui acquiescas. Apud Cassiodorum pro Carpilione legendum esse Opilione, jam ante Cavacium Onuphrius Panvinius his verbis indicat in Commentario ad lib. III Fastorum: Opilione vero et Aetium Junioem, Aetii ter consulis filios, ex Cassiodoro Occidentales consules digessi. Cassiodorus quidem in Chronico, Opilione consulem memorat; at cujus hic filius fuerit, nec hic nec alibi edicit: sua igitur Panvinius auctoritate Aetii, Attilæ in campis Catalaunicis victoris, filium fuisse, decreverit. Fallitur Panvinius Aetium, anni 434 consulem, Aetii, Attilæ adversarii et a Valentiniano eodem anno occisi, filium faciens: fuit enim Aetius anni 434 consul, non Occidentalis, sed Orientalis, idemque, qui in Chronico Alexan-

drino ad consulatum Monaxii et Philintæ anno 449 urbis Constantinopolitanæ præfectus legitur, præfectus prætorii sub Theodosio Juniore in lege cod. Theodosiani de imaginibus imperialibus, et concilio Chalcedonensi anno 451 una cum Marciano Augusto interfuisse apud Labbeum tom. IV Conciliorum col. 375, uti observat in Criticis Pagius: ut adeo falli facile potuerit etiam, dum Opilione anni 455 in Occidente consulem, Aetii utriusque militiæ magistri, Attilæque victoris, filium dixit.

AUCTORE J. B.

48 Quod vero Cavacius ait, non fieri apud scriptores Carpilionis mentionem, contra Opilionis nullam; etsi verum sit hoc, illud tamen liberalius, quam verius ait: Carpilionis enim, Aetii, si non filii, certe socii, meminit Gregorius Turonensis lib. II Historiæ Francorum num. seu cap. 8 ex Renato Frigerido: utriusque auctoris verba accipe: Igitur his ita digestis (Gregorium audis) ac per ordinem expletis, quid de Aetio supra memorato (Attilæ expugnatore) Renati Frigeridi narrat Historia, tacere nefas putavi. Nam cum in duodecimo Historiarum libro referat, post divi Honorii excessum, Valentinianum puerulum, uno tantum lustro peracto, a consobriano Theodosio imperatorem fuisse creatum, et apud urbem Romam tyrannum Johannem in imperium surrexisse, legatosque ejus a casare dicat fuisse despectos, adjecit (nimirum Renatus Frigeridus) Dum hæc ita gererentur, legati ad tyrannum reversi sunt, mandata atrociora portantes: quibus permotus Johannes Aetium, id temporis curam palatii gerentem, cum ingenti auri pondere ad Chunos (sive Hunnos) transmittit, notos sibi obsidiatus tempore et familiari amicitia devinctos, cum mandatis hujusmodi: cum primum partes adversæ Italian ingressæ forent, ipsi a tergo adorirentur, se a fronte venturum.

mendum irrepisse

E

49 Et quia de hoc viro (ita Frigeridus pergit) consequenter plura memoranda sunt, ejus genus moresque ordiri placet. Gaudentius pater, Scythiæ provinciæ primoris loci, a domesticatu exorsus militiam, usque ad magisterii equitum culmen proventus est. Mater Itala (alias Itela) nobilis ac locuples femina. Aetius filius (non Aetii, cujus hic genus et mores Frigeridus describit, sed Gaudentii, contra ac Pagius scribit) a puero prætorianus, tribus annis Alarici obses, dehinc Chunorum: post hæc Carpilionis gener ex comite domesticorum, et Johannis curam palatii gerere cepit. Medii corporis, virilis habitudinis decenter formatus, quo neque infirmitudini esset, neque oneri, animo alacer, membris vegetus, eques promptissimus, sagittarum jactu peritus, conto impiger, bellis aptissimus, pacis artibus celebris, nullius avaritiæ, minimæ cupiditatis, bonis animi præditus, nec impulsoribus quidem pravis ab instituto suo devians, injuriarum patientissimus, laboris adpetens, impavidus periculorum, famis sitisque tolerantissimus. Cui ab ineunte ætate prædictum liquet, quantæ potentiae fati destinaretur, temporibus suis locisque celebrandus.

non videtur.

F

50 Hæc supradictus historiographus (inquit quo pro Opilione positum sit Carpilione; Gregorius Turonensis) de Aetio narrat. Adultus autem Valentinianus imperator, metuens, ne se per tyrannidem Aetius opprimeret, eum, nullis causis exstantibus, interemit. Libuit hæc ex prædictis auctoribus fuso huc transcribere,

AUCTORE
I. B.

scribere, tum ut Pagius, tum ut Cavacius refellatur: Pagius quidem, dum ad annum 434 num. 2 verba illa Frigeridi Aetius filius, velut de Aetii, a Valentiniano occisi, filio dicta interpretatur, quæ de ipso Aetio intelligenda esse, necum opinabitur, quisquis laudatorum mox scriptorum verba perpenderit. De Carpilione vero, Aetii secundum Cassiodorum filio, si vera Gregorius Turonensis, laudatusque ab eo Frigeridus scribunt, statuet, eum ex Carpilionis, de quo Gregorius, filia anonyma forte, Aetio, a Valentiniano occiso, nupta natum, et Carpilionem ex avi materni nomine dictum fuisse. Utut sese res habeat, equidem liquet, jam inde saltem a Gregorii Turonensis tempore Carpilionis, Aetii seu filii seu soceri, mentionem factam fuisse apud scriptores, atque adeo falli Cavacium, dum illum antiquis scriptoribus omnino ignotum pronuntiat; vehementisque hinc oritur suspicio, nihil in Cassiodoro, Carpilionem memorante, mendii latere. Imo Carpilionis, Aetii filii, diserta mentio fit in Excerptis ex Historia Gothica Prisci Rhetoris, qui sub Theodosio Juniore vixit, inter Historiarum Byzantinæ scriptores, anno 1648 Parisiis impressos, pag. 35 his verbis: Hi ubi percurrerunt, qui desiderabantur, Attilam Bigilam una cum Esla sine mora proficisci jussit. Romanis denuntiavit, ut omnes transfugas Scythicæ nationis, quotquot in eorum potestate essent, redderent, a tempore Carpilionis filii Aetii, Romanorum Occidentalium ducis, qui obses apud eum fuerat.

hunc Pagius non sat fundate una cum Papa Leone Attilam adisse, ait:

31 Ceterum nescio, quid sibi supra laudatus Pagius velit, dum hisce Cassiodori in Chronico ad consulatum Herculani et Sporatii verbis: His Coss. Attila, redintegratis viribus, Aquileiam magna vi dimicans introivit, cum quo a Valentiniano imperatore Papa Leo directus pacem fecit, post particulas cum quo de suo inserit: scilicet Carpilione. Cassiodori enim verba nihil aliud innuunt, quam S. Leonem Attilæ auctorem fuisse, ut, relicta Italia, ad sua rediret: quod si Leonis ad Attilam euntis comites quærantur, dederat illos Pagius ipse ad annum 432 num. 3 ex Prosperi Chronico, Abienum scilicet, virum consularem, et Trigetium virum præfectorium: ut mirum sit, eundem Pagium ad annum 434 num. 2 Leoni comites tribuisse Cassiodori patrem, et Carpilionem, Aetii filium. At inquit cum Pagio ex laudata Cassiodori Epistola liquet, Cassiodori patrem et Carpilionem Aetii filium ad Attilam, cum is Romæ immineret, legatione functos pacis nuntium retulisse. Sic habet: Cassiodori pater et Carpilio pacem, seu veram seu simulatam, Attilæ extorserunt; at id factum, cum, capta Aquileia, Roma imminebat, nec legitur in citata apud Cassiodorum epistola, nec Pagius probat: fieri vero id potuisse, cum sub annum 430 Gallias invaderet, Tillemontius censet tom. VI Historiæ imperatorum pag. 147. Sed ad Opilionem, templi S. Justinæ conditorem, redeamus, ne a proposito longius aberremus.

charta vero,

32 Haud parum ponderis sententiæ Cavacianæ accederet, si, Valentiniano III imperatore, Opilio, qui anno 435 in Occidente consulatum gessit, S. Justinæ templo seu potius manasterio latifundia aliquot in territorio Bononiensi sita legarit, quod modo discutiendum. Contigisse id, vult Cavacius anno Valentiniani 13, qui fuit æræ Christianæ 459; unde S. Justinæ templum paulo ante conditum fuisse, merito fortasse contenderet, si donatio illa legitimis posset testimoniis monu-

mentisque evinci: at quæ eam in rem monumenta Cavacius adducit, falsi suspicione non vacant. Erstare, ait, in archivio S. Justinæ monasterii veteres ea de re tabulas, ex autographo desumptas, in quibus inter latifundia cetera memorantur sequentia: Catinum, Litibanum, Vindemiolum, Casale Paulinum, et prope vicum Quingetula Columbianum, Granariolum et alia, sed jam olim ab aliis possessa, et antiquatis nominibus incompta. Cur Opilionis tabulas non protulit Cavacius, quo de illarum fide ferri iudicium posset? Quod si præstitisset, illum hic Justus Fontaninus, Ancyranus præsul, in præfatione Commentarii de S. Columba num. 5 exiguæ sinceritatis non accusasset. Verum, quod ipse non præstitit, post Angelum Calogieria, monachum Camaldulensem, qui illas anno 1750 typis vulgavit, præstitit Muratorius tom. III, Antiquitatum Italicarum medii ævi col. 53 et binis sequentibus, hanc chartæ illius notitiam præmittens: Heic autem agitur, inquit, de pergamena, perantiquis sane characteribus, ut videtur, ante multa sæcula signata, nihil tamen autographi præferente.

33 Integram Opilionis chartam Muratorius exhibet: sed illam partim tantum huc transcribere sufficet, ut quibus ex male coherentibus notis chronicis et stilo barbaro, qui per omnem illam chartam diffunditur, Opilioni, Romano patricio, et anni 435 consuli, perperam a Cavacio adscribi, facile intelligat. Accipe igitur Priores aliquot ejus lineas, e quibus de reliqua ejus serie iudicium feras. In nomine Domini nostri Jesu Christi. Imperante piissimo Augusto Constantino, a Deo coronato, pacifico, magno imperatore, anno quinto decimo, sub die mensis Junii, Indictione prima. Domino sancto et merito ac ter beatissimo, seu et venerabili monasterio sanctæ Justinæ, virginis et martyris, ubi corpus sanctæ Justinæ, et Sanctorum Prosdocimi, et multa corpora aliorum Sanctorum requiescunt, constructo foris urbe Pataviensi, ubi multas res a bonis hominibus delegata sunt. Ego quidem in Dei Omnipotentis nomine Opilio patricius Romanorum dono in predicto monasterio pro oblatione et illuminatione, seu pro eterna remuneratione anime mee et de quondam parentum meorum presens presentis salute: magni donacionem sanctarum Scripturarum nos ratio promovet, ea semper considerare atque disponere, quæ pro animabus ac meritis regni celestis retributione merear promereri. Credimus nos sine Evangelica leccio promoveri subsequentibus lectionibus, et hoc seculo centuplum et in futuro vite eterne esse participes etc. E latifundis vero, in territorio Bononiensi sitis, et supra a Cavacio nominatim enumeratis, paulo post subduntur hæc: Casale, Vindemiolum, vicus Fraxinetus, Quingetula, Columbianum, Granariolum, ut de hac charta Cavacius procul dubio agere videatur.

34 Charta hæc neque legitima videtur, nec, ut talis esset, Cavacio quidquam prodesset: anno enim Christi 459 nullus exstitit imperator Constantinus, atque adeo illius nomine notari non potuit. Constantino quidem Valentinianum Cavacius subrogat, sed servato anno imperii ejus decimo quinto; quo non prima, ut charta habet, sed septima currebat Indictio. Præterea Opilio parentes suos jam tunc defunctos, cum donacionem suam fecit, verbis illis, quondam parentorum meorum

E
quam Cavacius laudat.

F

nec illi prodesset, nec pro legitima

A meorum indicare videtur: at Actius, Opilionis secundum Cavacium pater, non nisi anno 454 e civis sublatus fuit. Porro neque legitima videtur: ægre enim Constantinum imperatorem reperias, cujus imperii annus decimus quintus una cum Indictione prima currebat. Justus Fontanius supra laudatus num. 4 datam ait anno 755 sub Constantino Copronymo: sed annus hujus 15, ducto initio a 51 Martii anno 720, quo imperator a patre suo, Leone Isaurico, coronatus est, incepit a die 31 Martii anni 754: esto, anno 755 Indictio prima cucurrerit. Dein, qui fit ut in charta solus notetur Constantinus filius; non Leo etiam, illius pater, qui nondum e civis excesserat? Qui fit, ut, si Patavi, quo se Opilionem recepisse, Fontanius conjicit, scripta sit, non sub Liutprando Langobardorum rege, qui tunc Patavium sua in potestate habebat, sed sub Constantino, in Oriente imperante, data dicatur? Chartam aliam in rem suam Fontanius laudat a Paulo I datam, et ob Hieronymo Rossi sub principium lib. v Historiæ Ravennatis relatum; sed hactenus mihi videre illam non licuit. Plura de Opilionis charta vide apud Muratorium, qui demum de illa sic pronuntiat: Hisce adde, scaterere nimis erroribus chartam, et carere loco, ubi scripta fuerit, aliaque ibi occurrere vitia, quæ in unum quidem apographi scriptorem rejicere possis, sed non desinant dubitationem injicere vestiti cujuspiam figmenti; ac præcipue quum non apographum, sed primitivam chartam appellandam illam, contendere alii possint.

videtur haberi posse.

B 33 Bacchinius, ut Muratorius refert, chartam prædictam cum anno Christi 755 componere conatus, tot difficultatibus se vidit implicatum, ut in aliam descenderit conjecturam, nimirum illam anno Christi 795 sub Constantino, Leonis Chazari et Irenes filio, fuisse exaratam. Fluebat tum quidem Indictio prima; sed annus Constantini, ex quo imperator a patre creatus est, quod anno 776 contigit, decimus octavus; ab obitu vero patris, anno 780 die 8 Septembris defuncti, annus decimus tertius duntaxat, nimirum mense Junio, quo charta illa data fuisse notatur. Sed et illud incommodi hæc patitur conjectura, quod sub Constantino, Occidentali imperatore, confecta dicatur; cum eo anno Italia non penes Constantinum, sed penes Carolum Magnum fuerit, qui Italiæ Pipinum filium præfecerat; de quo Annales Francorum apud Chesnium tom. II scriptorum Galliæ pag. 22 ad annum 784 hæc habent: Perrexit Carolus rex Romam, et baptizatus est ibi filius ejus, qui vocabatur ei Carlomannus, quem Adrianus Papa, mutato nomine, vocavit Pippinum et unxit in regem super Italiam. Mortuus est Pipinus Italiæ rex anno 810; Carolus Magnus anno 814: atque adeo, si anno 795 exarata fuisset prædicta charta, annum Caroli Magni, vel Pipini saltem in Italia regnantis, non Constantini, nomen verosimiliter prætulisset.

Octobris Tomus III.

§ IV. Ursati et Fontanini de Opilione, S. Justinæ templi conditore, opinio refellitur.

AUCTORE
J. B.

Geminum Sertorius Ursatus de rebus Patavinis Opus scripsit; alterum anno 1632 typis vulgatum, quod monumenta Patavina Latino; alterum anno 1678, quod rerum Patavinarum historiam Italico sermone complectitur: utroque quidem de Opilione, templi S. Justinæ conditore, disserit, sed in diversas sententias abiit. Opere priori pag. 15 Cavacio subscribens, S. Justinæ templum Opilionis, anni 455 consulis, pietati munificentiaque adscribit, et Opilionem Actii, inelyti ducis, filium facit, Cassiodorum eodem, quo Cavacius, modo interpretatus. Actium, inquit, V. C. patrem habuit, eodem teste (puta Cassiodoro) dummodo, ut caute observat accuratissimus Cavacius, pro Carpilione, quod mendosum, reponas Opilione. Tum, memoratis partim Cassiodori verbis num. 45 transcriptis, ad hunc modum pergit: Ubi minime mirum, si pro OPILIONE imperiti illorum temporum librarii CARPILIONE scripserint, vocum affinitate decepti. De Carpilione autem nec historiæ, nec illorum temporum fasti quidquam prodidere, at de Opilione plurima. Consulem enim eum cum Vincomalo fuisse anno Christi CDLII, (imo CDLIII, ut alibi ipse Ursatus scribit) et Marcellinus comes, et Cassiodorus et Panvinius unanimes testantur: imo Cassiodori verba sunt: «Opilio» et Vincomalus. His consulibus, Attila in sedibus suis moritur. » Quæ textum Epistolæ (Cassiodori, in qua legitur, Carpilio) hactenus corruptum satis indicant.

Ursati de
Opilione.

E

37 Fateor: Opilionem, non Carpilionem, consulem cum Vincomalo Cassiodorus dixit in Chronico: sed hunc Occidentalem fuisse, aut Actii filium, quibus tandem verbis Cassiodorus indicavit? Verbis, inquit, num. 45 datis, si sinceræ lectioni reddantur: sed lateatne in illis mendum hic maxime quaeritur. Contra, quæ de Frigerido et Gregorio Turonensi et Prisco Rhetore disputata sunt supra, contrarium suadent. Urgebit Ursatus iterum: Quem Cassiodorus lib. I variarum Epistolarum, epist. 4 Carpilionem dixit, eundem lib. V Epist. 44 discrete Opilionem vocavit, sic scribens: Opilio fuit vir quidem abjectis temporibus, ad excubias tamen palatinas electus. Qui multo amplius crescere potuit, nisi fides sub avidissima remunerationis sterilitate jacuisset. Laudo Ursati in pervolvendo Cassiodoro diligentiam: sed affirmanti vel certe sibi summenti, utroque loco de eadem persona sermonem esse, assentiri non possum. Significat ea Epistola senatui Romano Theodoricus, Gothorum rex, se Cyprianum quemdam ad sacrarum largitionum comitivam everxisse; Cyprianum tum a privatis meritis, tum a generis splendore commendat: hunc autem a solo Cypriani patre Opilione his verbis repetit: Gloriatum etiam non extrema luce natalium. Nam pater huic, sicut meministis, Opilio fuit, vir quidem abjectis temporibus etc. Ex quibus intelligas, Opilionem, de quo Cassiodorus, jam tum, cum ista Theodoricus scripsit, in vicis non fuisse superstitem, nec ad altiorem

templi S. Justinæ conditore.

F